

SUMMARY

Mettini Emiliano. Collective personality in the A. S. Makarenko's works.

Our article sets itself as a goal to demonstrate how in the Anton Makarenko outlook is possible to find such theme as personality, acting in the context of the social pedagogics. On Makarenko's opinion it is needed educate in the person social and civil quality in order to educate a personality with active and responsible attitude towards the life. The author emphasizes that personality reflects the fact its inclusion as a subject of social connections and relationships that describe the man as a social and cultural reality, so you must take into account the value orientations that ensure stability of the personality.

Key words: *personality, society, social education, making up of a personality social subject, personal growth, interpersonal, intrapersonality, individuality, acmeology.*

УДК 78.146(075.8)

В. А. Смирнов

Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

ЗАСАДНИЧІ ПІДХОДИ ДО ПЕДАГОГІКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглянуто засадничі підходи до розбудови педагогіки інформаційного суспільства. Запропоновано структурно-логічну схему взаємопов'язаних інформаційних впливів (через навчання, соціалізацію й культурацію), наслідком реалізації якої є формування особистісних рис людини – громадянськості, духовності, гуманності. Виокремлено чотири періоди історії науки. З'ясовано, що сталою тенденцією щодо трансформації умов формування особистості є їх зміна від традиційних і звичних для індустріального суспільства до умов онлайн.

Ключові слова: *педагогіка, освіта, інформація, інформаційні потоки, навчання, соціалізація, культурація, кіберпростір, особистість онлайн.*

Вряд ли кто будет оспаривать, что цели образования тесно связаны с целями жизни данного общества. Жизнь определяет образование, и обратно – образование воздействует на жизнь. Понять систему образования данного общества – значит понять строй его жизни.

С. И. Гессен

«Основы педагогики», 1923

Постановка проблеми. Класик сучасної педагогіки – Антон Семенович Макаренко (1888–1939) – в одній із своїх останніх статей «Що означає виховати дитину?» писав: «Я – прибічник спеціальної виховної дисципліни, яка ще не створена, але яку саме в нас, у Радянському Союзі, створюють» [2]. І обґрунтовує свою думку: «Шляхи виховання. Звісно, на першому плані загальна сума правильних уявлень, сума правильних, по-марксистському висвітлених знань. Знання приходять з навчання й ще більше із чудового радянського досвіду, з газети, книжки, з кожного

*нашого дня. Багатьом здається, що цього досить. Цього дійсно багато. Наше життя вчиняє найпотужніше враження на людину і дійсно її виховує...Але ми не можемо зупинитися на цих досягненнях, ми відверто маємо сказати, що без спеціальної турботи про людину, **турботи педагогічної** (виділено мною – В.С.), ми багато втрачаємо» [2].*

Отже, турбота педагогічна. Вона має бути в центрі уваги розробників педагогіки майбутнього. Розвідки в цьому напрямі проводяться. На пострадянських теренах і за їх межами відомі педагогіка «Навчання без кордонів» Георгія Рудика, Міжнародні фестивалі «Педагогіка ХХІ століття» під проводом Петра Мовчана, Гуманітарна педагогіка Шалви Амонашвілі, ТРВЗ-педагогіка Генріха Альтшуллера та ін. Разом із тим і ці, і багато інших сучасних педагогічних систем, не повною мірою адекватні тим викликам, що їх генерує постіндустріальне, або, іншими словами, «мережеве» суспільство. Це суспільство ще влучно називають інформаційним, бо в ньому інформація стає основним ресурсом постіндустріального порядку. Видатний японський футуролог, один з авторів концепції інформаційного суспільства Йонедзі Масуда (1905–1995) зазначав, що «...виробництво інформаційного продукту, а не продукту матеріального буде **рушійною силою освіти** (виділено мною – В.С.) і розвитку суспільства» [7, 29]. Таким чином, мова йде про пріоритетну значущість інформації та інформаційних потоків як у віртуальній, так і в матеріальній царинах сучасного життя.

Свого часу видатний вітчизняний дослідник природи, професор Юрій Куражковський (1923–2007) дійшов не менш фундаментального висновку про те, що «*життя існує тільки в процесі руху через живе тіло потоків речовини, енергії, інформації*» (Закон життя Ю. Куражковського [5]).

Ураховуючи ці твердження щодо визначальної ролі інформації та інформаційних потоків на всіх ієрархічних рівнях системи «Людина – Життєве середовище» й у всіх без виключення зв'язках між елементами таких систем, ми бачимо сучасну педагогіку як науку про інформаційні зв'язки та взаємодії в освітній діяльності.

Аналіз актуальності дослідження. У монографічному дослідженні [6] і в роботах останніх років В. А. Смирновим показано, що завдяки фундаментальній основі педагогіки – інформації – усе розмаїття педагогічних явищ збирається в органічну цілісність. Доведена можливість гуртування скерованих на учня різноманітних зовнішніх інформаційних потоків у три основні групи: **(1)** з боку ноосфери в ракурсі її інформаційних можливостей, **(2)** з боку соціуму, **(3)** з боку культури (рис. 1) тоді, як сам учень локалізується в освітньому інформаційному

просторі в центрі інформаційних впливів, де інформаційні потоки стягуються в точку (фокусуються). У педагогічній практиці вплив на учня інформаційного потоку (1) означають як навчіння (формування моно- і полідисциплінарного предметного знання), вплив інформаційного потоку (2) – як соціалізацію, а вплив інформаційного потоку (3) – як культурацію. Взаємодія зазначених інформаційних потоків та прогнозування наслідків їх впливу на людину є нетривіальним завданням у царині гносеології, філософії освіти та освітології, яке дотепер не виконувалося.

Мета статті – виявити, дослідити й проаналізувати прогнозовані наслідки впливу на особу, що навчається, різновекторних інформаційних потоків із різним смисловим наповненням, скерованих на неї в ході освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Додержуючись логіки О. Конта, за якою у картині соціального простору можуть бути використані Декартові осі координат¹, згрупуємо наявні в інформаційному просторі інформаційні потоки в три групи і скеруємо їх на учня (рис. 1).

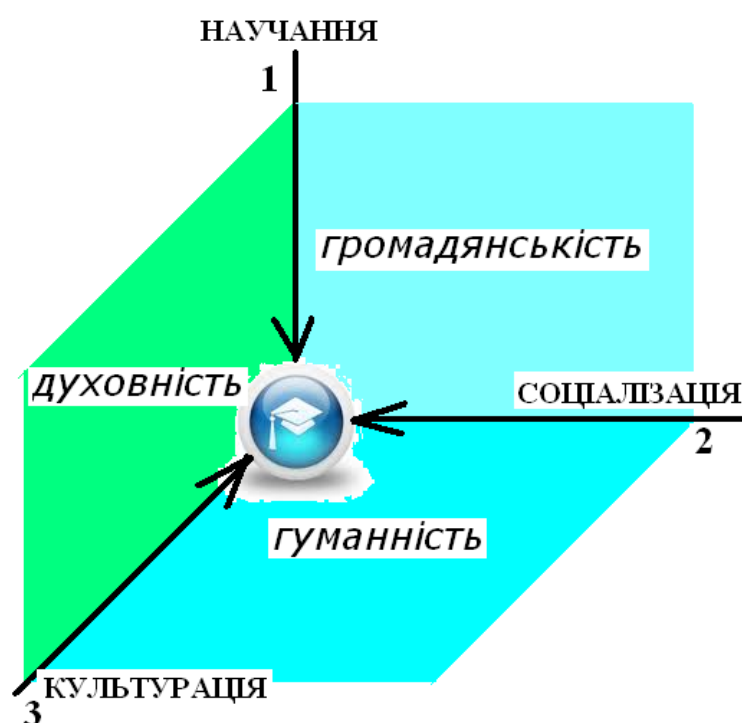

Рис.1.Фрагментглобального освітнього простору в трьох осях (навчіння, соціалізація й культурація) та деякі наслідки взаємопов'язаних інформаційних впливів на учня: громадянськість, духовність, гуманність

¹ Відомий російський культуролог Анатолій Соломонович Кармін у своїх численних працях доводить плідність подання культурного простору в Декартовій системі координат, де ОХ – когнітивна вісь, ОУ – ціннісна, ОZ – регулятивна.

Така топологія інформаційних потоків є незмінною, починаючи від появи *homo sapiens* до наших днів. Кожний живий організм вибирає, черпає з величезного резервуару можливостей оточуючого світу те, що відповідає його можливостям пізнання (спроможності мислення і/або сприйняття). У процесі формування власної ідентичності *«живий організм як істота когнітивна вирізає з оточуючої реальності контур свого середовища»* [1, 36]. Словами французького філософа Моріса Мерло-Понті (1908–1961), світ, який ми сприймаємо, є сукупністю доріг, якими рухається наше тіло. Це видиме невидимого, належність кожного разу лише до певного фрагменту світу, тоді як *«плоть світу – це скарбниця можливостей»* [4]. Тіло/розум, що пізнає, пробуджує із забуття, виводить на поверхню із безлічі наявних можливостей ту, що є найактуальнішою в конкретному акті пізнання; ту, яка наявна в досяжному інформаційному просторі й, водночас, є затребуваною, відповідною дослідницьким намірам і життєвим потребам суб'єкта пізнання. Іншими словами, пізнання є ситуативним. Зазначимо, що дослідження інфосфери сучасного суспільства свідчать про безпрецедентне збільшення як масштабів, так і темпів зростання інтенсивності інформаційних потоків. Якщо людина здатна накопичити за своє життя не більше 10 терабайт (10^{12} байт) інформації, то обсяг уже надрукованих у світі матеріалів становить 200 петабайт ($200 \cdot 10^{15}$ або $2 \cdot 10^{17}$ байт).

Розвиток науки, її методи також є детермінованими доступними обсягами інформації. Олександр Сзалай і Джим Грей залежно від обсягів використовуваних даних розрізняють в історії науки чотири періоди [8]. Перший із них бере початок дві з половиною тисячі років тому, коли даних було зовсім мало, а наука була емпіричною. За античних часів науковці обмежувалися описом спостережуваних феноменів і логічними висновками, зробленими на основі спостережень. Другий період починається з появи більшої кількості даних; це відкрило можливості для створення теорій, де як докази використовувалися певні аналітичні моделі. Відтак наука стала обчислювальною: завдяки комп'ютерам з'явилася можливість використовувати методи числового моделювання. Це знаменувало настання третього періоду, появу третьої парадигми, яка й домінує протягом останніх 60 років. Настання четвертого періоду прогнозується через необхідність обробки в автоматизованому вигляді величезних обсягів експериментальних даних і застосування нових наукових методів, заснованих на їх аналізі. Очікується, що на цьому етапі найбільшого поширення набудуть синтезуючі теорії. Згідно з

прогнозами, наука ввійде до цієї четвертої парадигми розвитку приблизно через десять років, орієнтовно в 2020-х роках [9]. Четверта наукова парадигма буде функціонувати в умовах надлишку даних і надання в процесі наукового пошуку пріоритету комунікації та спілкуванню над традиційними методологіями (емпіричною й теоретичною). У Європі вона більше відома як «наука інтенсивних даних» (Data Intensive Science).

Інформаційний потік (1) [научання] ілюструє той загальновизнаний факт, що опанування накопиченими дисциплінарними знаннями є немислимим без їх трансляції через системи освіти (як формальну, так і неформальну й інформальну). Научання забезпечує неперервність і наступність у розвитку дисциплінарного знання, кумулятивність наукових даних, формування й становлення нових наукових традицій. Воно ж є відповідальним за відтворення поколінь учених, що змінюють одне одного (наукові школи), тобто за підготовку фахівців у ході навчального процесу.

Але педагогічні феномени є невіддільними від суспільних процесів. Адекватна поведінка людини в суспільстві є наслідком її соціалізації². Американський соціальний психолог Чарлз Кулі (1864–1929) так писав про людську природу: *«Людина не має її від народження, вона може набути її тільки завдяки товариству; в ізоляції вона приходить у занепад»*. До речі, А. С. Макаренко в процес, означуваний нині поняттям «соціалізація», ввів окрім двох елементів системи, суспільства й особистості, третій елемент – колектив (за соціологічною термінологією – соціальну спільноту), пов'язавши ці три елементи в теорії паралельної педагогічної дії [3].

В інформаційному суспільстві життя його громадян набуває нових форм суспільного буття. Насамперед це проявляється в активній присутності людини в соціальних мережах. Взаємозв'язок «людина – суспільство» забезпечується найновітнішими засобами комунікації – від мобільних пристроїв до соціальних мереж. Він охоплює практично всі шари суспільства незалежно від віку, статі, рівня освіченості, матеріального стану тощо. Вплив інформаційного потоку (2) на рис. 1 великою мірою проявляє себе як чинник освіти, бо кожен учень (студент) отримує в соціальних мережах можливості для проявів своєї активності: блоги, форуми, різноманітні вікі-проекти.

² Детальніше про **соціалізацію** в освіті див.: Смирнов В. А. Новітня педагогіка: закон соціалізації // Імідж сучасного педагога. – 2011. – № 10 (119). – С. 5–8.

Не менш значущим є вплив на сучасну людину інформаційного потоку (3) – [культурація]. Сьогодні культурація³ відбувається не тільки у звичній нам реальності, але через віртуальний кіберпростір. Кіберпростір⁴ – це велика електронна мережа, в якій начебто згорнуті віртуальні реальності; це інформаційне поле, створене комп'ютерними мережами; це віртуальний простір, який виникає між мільйонами персональних комп'ютерів, зв'язаних між собою. Кіберпростір – смисловий варіант віртуальної реальності, де домінуючу роль відіграють логіко-мовні апперцептивні структури інформації. Кіберпростір віддалено споріднений із радіо- і телеефіром, однак він є інтерактивним, тоді як ефір призначений для пасивних споживачів інформації. Загалом уже сьогодні в кіберпросторі інтернету живуть бл. 40 млн. чоловік із 160 країн, і населення цього інформаційного співтовариства стрімко зростає – за останні 3 роки воно збільшилося на 1000%. Тут виникають цілі кіберміста – інформаційні громади, де мільйони людей працюють, навчаються, грають.

Сьогодні можна безпомилково говорити про наявність сталої тенденції щодо трансформації умов формування особистості: від традиційних і звичних для індустріального суспільства до умов онлайн (Personal Identity On-line). Гносеологія вчить, що знання є засвоєною у свідомості інформацією. Тож, освітянська діяльність усе рельєфніше постає як мистецтво управління скерованими на учня різносмисловими інформаційними потоками (рис. 1).

Висновок. Сучасне інформаційне суспільство ставить перед освітою складні завдання, пов'язані з найефективнішим використанням нових інформаційних і комунікаційних технологій заради поширення знань і розвитку людини. Управління інформаційними потоками має наслідком появу різноманітних авторських педагогічних систем. Так, узгодження інформаційних потоків (2) і (3) репрезентується як Гуманна педагогіка Амонашвілі. Оптимізація інформаційного потоку (1) є сутністю методики Г. Рудика. Розв'язування винахідницьких завдань у ТРВЗ-педагогіці є спробою узгодити в єдиному педагогічному процесі інформаційні впливи (1)–(2)–(3). Такий аналіз можна виконати стосовно будь-якої педагогічної системи.

Сьогодні, коли «соромно не вважати мудрість і знання за найбільші цінності людини» (Платон, «Діалоги»), урахування інформаційної природи

³ Детальніше про **культурацію** в освіті див.: Смирнов В. А. Освітній простір і культурація у контексті новітньої інформаційної педагогіки // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології [Науковий журнал]. – 2011. – № 8 (18). – С. 399–408.

⁴ За даними опитувань, 57% американців не розуміють **значення слова** «кіберпростір», хоча 80% з них вважають, що не зможуть без нього жити.

освіти відкриває нові перспективи для організаційного оформлення і практичної реалізації напроголошеної А. Макаренком педагогіки *«спеціальної турботи про людину»* [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Князева Е. Н. Основания синергетики: Человек, конструирующий себя и свое будущее / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов. – М. : Комкнига, 2010. – 232 с.
2. Макаренко А. С. Что значит воспитать ребенка? / А. С. Макаренко // О воспитании. – М., 1988. – С. 35–36.
3. Макаренко А. С. Педагогика индивидуального действия / А. С. Макаренко // Педагогические сочинения : в 8 т. – М. : Педагогика, 1983–1986. – Т. 4. – С. 165.
4. Мерло-Понти Морис. Видимое и невидимое: 3 рабочими нотатками / Морис Мерло-Понти ; пер. з фр. Є. Марічев ; упоряд., авт. передмови та післямови К. Лефор. – К. : Видавничий дім КМ «Академія», 2003. – 268 с.
5. Реймерс Н. Ф. Надежды на выживание человечества. Концептуальная экология / Н. Ф. Реймерс. – М. : Россия молодая, 1992. – 422 с.
6. Смирнов В. А. Информационная педагогика : [монография] / Т. П. Варламова, И. С. Ерёмина, Л. П. Ефимова и др. ; под общ. ред. С. С. Чернова. // Теория, методика и организация педагогической работы. – Новосибирск : Изд-во «СИБПРИНТ», 2010. – Кн. 2. – 250 с.
7. Masuda Y. The Information Society as Post-Industrial Society / Y. Masuda. – Washington, dc : World Future Society, 1981. – 171 p.
8. Szalay A. Computing: Science in an exponential world / A. Szalay, J. Gray // Nature. – 2006. – Vol. 440. – P. 413–414.
9. The fourth paradigm: data-intensive scientific discovery ; edited by T. Hey, S. Tansley, K. Tolle. – Redmond, Washington : Microsoft Research, 2009. – 284 p.

РЕЗЮМЕ

В. А. Смирнов. Основопологающие подходы к педагогике информационного общества.

Рассмотрены основополагающие подходы, касающиеся построения педагогики информационного общества. Предложена структурно-логическая схема взаимосвязанных информационных влияний (через научение, социализацию и культурацию), следствием реализации которой является формирование личностных качеств человека – гражданственности, духовности, гуманности. Выделены четыре периода истории науки. Выяснено, что постоянной тенденцией, что касается трансформации условий формирования личности, является их изменение от традиционных и привычных для индустриального общества до условий онлайн.

Ключевые слова: педагогика, образование, информация, информационные потоки, научение, социализация, культурация, киберпространство, личность онлайн.

SUMMARY

V. Smirnov. Background approaches to pedagogy of information society.

Background approaches, which are concerning around the problem of information society pedagogy creation, are examined. The structured-logical scheme of the interconnected information influences (through teaching, socialization and cultururation) are presented. The effect of it realization must be a shaping beside pupil civic duty, heartfelt and humanity. Four periods of science history are singled out. It was found that a constant trend of transformation of the conditions of identity formation is a change from their traditional and familiar to industrial society to conditions online.

Key words: pedagogy, education, information, the information flows, teaching, socialization, cultururation, cyberspace, personal identity on-line.